

เตลีฟิวส์

ฉบับที่ 16,529 วันเสาร์ที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2538

สาระน่ารู้เกี่ยวกับ.....ช่างไทย⁹⁹

สุนทร ชวาลศิลป์

'MF'

ห้องสมุดฯ กรมวิทย์ฯ สวทช. ๓๖๓

ชาติตระกูลช้าง

พุทธพราหมณ์แยกไม่ออก

ใครที่กฎหมายเกี่ยวกับช้างได้บัญญัติถึงช้างสำคัญ หรือที่เรียกตามภาษาสามัญว่า "ช้างเผือก" ผู้ใดจะมีไว้ไม่ได้ ต้องส่งถวายเป็นของหลวง จึงสมควรต้องรับรู้ว่า การแบ่งแยกลักษณะช้างหรือที่เรียกว่า "คชลักษณะ" นั้นมีที่มาอย่างไร ซึ่งจะนำมากล่าวแต่เพียงสังเขป...

ก.ประดิษฐ์ วนาพิทักษ์ รายงานรายละเอียดเรื่องนี้ว่า

"ชาติตระกูลของช้างนั้นมีความเป็นมาสองทางคือ ทางหนึ่งนั้นได้ข้อมูลมาจากตำราคชลักษณะตามคติของฮินดู ซึ่งมีคำราชาศัพท์คชลักษณะ พระกณเฑศ พระโกญจนนาทเนศวร ซึ่งต่อมาได้รวมพิธีการเกี่ยวกับเรื่องช้างสำคัญขึ้นเป็นตำราว่าด้วยช้างเผือกของศาสนาพราหมณ์ อันเกี่ยวพันถึงพระเจ้าทั้งสามคือ พระอิศวรหรือพระศิวะ พระนารายณ์หรือพระวิษณุ และพระพรหม ผู้เป็นใหญ่ในโลก ซึ่งพราหมณ์ได้นำตำรานี้เข้ามาในประเทศไทย และประเทศในแถบอินโดจีนเมื่อก่อนพระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย จึงทำให้พระราชพิธีต่าง ๆ มีส่วนผสมผสานทั้งพิธีสงฆ์ และพิธีพราหมณ์ควบคู่กันไป คำราชคัง

กล่าวนั้นนอกจากการกำหนดชาติตระกูลของช้างแล้วยังได้กล่าวถึง วิชาพฤกษศาสตร์ซึ่งเป็นวิชาหนึ่งในไตรภพของศาสนาพราหมณ์ โดยได้แบ่งคำพฤกษศาสตร์ออกเป็น 2 คำว่าคือ

1. คำพฤกษลักษณะ เป็นวิชาที่กล่าวถึงรูปลักษณะของช้างทั้งตัวและขั้ว ถ้าผู้ใดได้ไว้จะให้คุ้มหรือให้โทษตามแต่ลักษณะของช้างเชือกนั้น ๆ

2. คำพฤกษกรรม เป็นคำรากล่าวถึงเวทมนตร์คาถาในกระบวนการจับช้าง การรักษาและการบำบัดเสนียดจัญไรต่าง ๆ ที่เกิดแก่ช้างเพื่อมิให้ผู้เป็นเจ้าของได้รับเคราะห์จากความไม่เป็นอัปมงคลของช้างเชือกนั้น

ตามคติฮินดู ถือว่า ช้างมีมงคลลักษณะนั้นเกิดจากพระนารายณ์สร้างขึ้นจากดอกบัว 4 ส่วน แบ่งให้เทพเจ้าผู้เรืองฤทธิ์สร้างช้างขึ้นองค์ละตระกูล โดยแบ่งชาติตระกูลไว้ดังนี้

1. ตระกูลอิศวรพงศ์ คือช้างที่พระอิศวรสร้างเป็นช้างกษัตริย์ มีลักษณะเนื้อดำนิล ผิวละเอียด เกือบงาทั้งสองยาวใหญ่ ปลายเรียวเสมอกัน คอกลม ลักษณะการเดินคอจะย่นขึ้นลง หลังเป็นคันธนู ท้ายเป็นสุกรขนาดท้องตามลงหลัง ออกใหญ่ หน้าเข็ดสูงกว่าท้าย เท้าหน้าเท้าหลังเรียวรัดเป็นดอกบัวกลม หลังเป็นข้อ ๆ สลับงาเป็นสองชั้น ขมับเสมอเต็มอ้อมไม่มีพร่อง หูใหญ่ ข้อมม่วงยาว ระบายหูอ่อนนุ่ม ช้างหลังใบหูมีขนมากกว่า

ช้างหน้า หน้าใหญ่

ผู้ใดมีไว้ให้เจริญด้วยทรัพย์ ศฤงคาร และมีอำนาจ

2. ตระกูลพรหมพงศ์ เป็นช้างพระพรหมสร้าง อยู่ในชาติพราหมณ์ มีลักษณะเนื้อนุ่ม ขนอ่อนละเอียดขึ้นขุมขนละ 2 เส้น น้ำเต้าแปด กิ่งสูง มีกระทั่วทั้งตัว ท้ายต่ำกว่าหน้า ขนหลัง ขนหู ขนปาก ขนคางยาว ออกใหญ่ งาสี่เหลี่ยม วงงเรียวรัด เป็นต้น เป็นปลายและสั้น

ช้างในตระกูลพรหมพงศ์นี้ผู้ใดมีไว้ให้เจริญอายุและมีวิพการสูงส่ง

3. ตระกูลวิญญพงศ์ คือช้างที่พระนารายณ์สร้าง เป็นชาติแพศย์หรือเวส มีลักษณะผิวเนื้อหนา ขนหน้าเกรียน ออกใหญ่ คางคอกใหญ่ เท้าทั้งสี่ใหญ่ หางยาว งวงยาว หน้าใหญ่ มีกระแดงเสมอกัน ลูกจิกมูใหญ่ชุ่มน้ำหลังราบ

ช้างตระกูลนี้ผู้ใดมีไว้ให้ศัตรูพ่ายแพ้ ฝนฟ้าผลาหายุ รัญญาหารอุดมสมบูรณ์

4. ตระกูลอัคนีพงศ์ คือช้างที่พระเพลิงสร้างเป็นชาติสุคร หรือสุคตะ มีลักษณะผิวกระด้างแข็ง ขนหูหยาบ ตะเกียบหูห่าง หางจีนลอย หน้ากระแดง ปากแดง หน้าวงแดง ผิวเนื้อหม่น ไม่ดำสนิท

ช้างตระกูลนี้ผู้ใดมีไว้ให้เจริญ มัจฉะ-มังสาหาร และระงับศึกอุบาทว์ทั้งมวล

ช้างคู่บารมี

ในหลวงองค์ปัจจุบัน

ช้างสำคัญ หรือที่เรียกว่า ช้างเผือก ตระกูลต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนั้น ในปัจจุบันมีช้างเผือกคู่พระบารมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ขึ้นระวางสมโภชและมีชีวิตอยู่จำนวน 11 เชือก

ช้างเผือกที่ขึ้นระวางสมโภชล่าสุดมี 2 เชือกที่ขึ้นระหว่างสมโภชในปีเดียวกันคือ

1. ช้างเผือกลูกเดือน ชื่อเล่นว่า "ภาศรี" ได้มาจากจังหวัดเพชรบุรี ขึ้นระวางสมโภชเมื่อ พ.ศ. 2521 พระราชทานนามว่า

"พระเศวตภาสุรคเชนทร์"

2. ช้างเผือกลูกเดือน ชื่อเล่นว่า "ขวัญตา" ได้มาจากจังหวัดเพชรบุรี ขึ้นระวางสมโภชวันเดียวกันกับพระเศวตฯ พระราชทานนามว่า

"พระเทพวัชรกิริณี"

สัญลักษณ์ช้าง

ที่นำมาใช้เป็นมงคล

เมื่อช้างสำคัญ หรือช้างเผือก ถือว่าเป็นคู่บุญบารมีของพระมหากษัตริย์ไทย ในสมัยโบราณจึงถือเอาช้างเป็นสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ หรือแทนประเทศชาติ

ธงสีขาว ที่มีรูปช้างอยู่ตรงกลาง หรือ "ธงช้าง" ที่ปักอยู่บนเรือสำเภาสยามไปทำการค้ากับจีน หรือบนเรือพระที่นั่งที่เสด็จพระราชดำเนินไปยังต่างแดน จึงถือเป็นเครื่องหมายของสยาม

ยังมีอีกกรณีหนึ่ง ที่ได้มีการยกช้างขึ้นเป็นสัญลักษณ์แผ่นดิน โดยได้ทำรูปภาพช้าง แกะเป็นตราประทับได้แก่ ตราประจำแผ่นดินรัชกาลที่ 5, ตราพระราชัญจกรไครสธาระเสวต, ตราประจำพระองค์, พระราชัญจกรไอยราพต, ตราประจำตัว, ประจำตำแหน่ง

ตราประจำจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่

จังหวัดเชียงใหม่, สุรินทร์, นครนายก, แม่ฮ่องสอน, เชียงราย, ตาก, สุพรรณบุรี.

พระราชัญจกรโอยราท (เก่า)

พระราชัญจกรโอยราท (เก่า)
มีรูปพระอินทร์ทรง

พระราชัญจกรโอยราท (เก่า)
ไม่มีรูปพระอินทร์ทรง

ตราประจำจังหวัดต่าง ๆ

ตราประจำจังหวัดเชียงใหม่

ตราประจำจังหวัดสุรินทร์

ตราประจำจังหวัดนครพนม

ตราประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตราประจำจังหวัดเชียงราย

ตราประจำจังหวัดตาก

ตราประจำจังหวัดสุพรรณบุรี